

Kakor je bila novi vzlet slovenskega narodovega in jezikovega duhá sè svojega prestola odobraval in pospeševala Marija Terezija, tako je tudi svoji véliki, nepozabljivi cesarici-kraljici v slavo na rakev položil národ kranjski v iskreno zahvalo dehteč venec, spleten iz slovenskih ter nemških pesem — v očiten dokaz, kako je ta mogočna gospá našemu narodu zopet oslobodila jezik in ga usposobila, da mu je moči zdaj občevati v dveh jezicih, v dragih glasovih slovenske materinščine med seboj in z bližnjimi ter daljnimi rodnimi brati, v glasovih nemškega državnega jezika z narodi avstrijskimi, s katerimi je zdaj zopet ozko zvezan bil v veselji in žalosti, a takisto tudi z vsem vélikim národom nemškim, kateremu sta bila za vladanja Marije Terezije izšla Göthe in Schiller in kjer je, poln svetega ognja za najčistejšo človečnost v svoji knjigi: „O glasovih narodov“ za vse véliko in krasno vzprijemljivemu nemškemu narodu pokazal Herder in učil svojcev najlepše praktične porabe vzajemnosti na polji dušnega zblíževanja!

In da tudi pozneje ta Herderjev uk izpolnujejo pesniki slovenski, ter da so svojemu narodu mogli in morejo književne umotvore drugih narodnih pesnikov in pisateljev podajati v slovenski obleki, o tem se ima naš narod slovenski zahvaljevati veliki cesarici-kraljici Mariji Tereziji, katera je sè svojimi modrimi zakoni naš narod pustila vzgajati v nemškem državnem jezici, a ne zatirajoča njega slovenske materinščine, katero je temveč celó državno pripoznala in pospeševala.

Protestantizem in škof Hren.

Po raznih virih spisal Ivan Lavrenčič.

(Konec.)

Zmaga bila je sijajna; da bi bila stanovitna, skrbel je Hren, da se je sveto blagovestje z večjo navdušenostjo in pridnostjo oznanovalo, nego prej, kajti ni se bilo bati, da bi ljudstvo v stare zmote zabredlo, če bode imelo zgledne učitelje. Dobro došli so l. 1596. jezuiti, ki so imeli bodi-si v svojem stalnem kraji v Ljubljani, kakor tudi na deželi vedno mnogo poslušalcev. V izvršitvi prevzvišenega poklica svojega zaostajalo ni tudi svetno duhovenstvo, tem bolj, ker se je odslej za njihovo odgojo in izrejo bolj skrbelo, da ne zamolčim sadú, katerega je obrodilo navdušeno predikovanje; molilo se je z večjo gorečnostjo, z večjim zaupanjem; svete skrivnosti delile in prejemale so se z večim spoštovanjem in sè svetim strahom. Tako je Hren od l. 1816. do smrti svoje 10. svečana leta 1630. birmoval 17562 oseb. *)

Da bi še bolj vnel srca vseh vernih do Najvikšega, spodbujal jih je Hren k zidanju cerkvá. On sam jih posveti 23, v Ljubljani leta 1608. kapucinsko, katero so leta 1817. podrli in današnjo „Zvezdo“ nasadili, 7 let pozneje pa tudi jezuitsko; na deželi je posvetil cerkev sv. Petra v Polhovem gradcu, cerkev sv. Barbare na Savi in druge. Olepšal je tudi stare zanemarjene, tako stolno cerkev sv. Miklavža.

Srečno je tedaj dovršil Hren delo, katerega se je lotil, in sicer cerkvi in narodu na slavo; zato moramo mu biti hvaležni, slaviti ga kot korifeja in svitlo zvezdo na obnebj katoličanstva, kajti obvaroval je pravo vero strmoglavega propada, uže blizo jej protečega pogina

in narodu svetinjo, ki mu je še sedaj najsvetejša. Ža libože, da mu narod ni vseskozi hvaležen, kajti pripisuje mu uničenje literarnega delovanja naših protestantskih pisateljev. Res, da vsak prijatelj naroda sme obžalovati neusmiljeno požiganje slovenskih knjig, a predno Hren obsodi, popraša naj se: kakošen namen so imeli protestantski pisatelji pri spisovanju slovenskih knjig? — kak namen pa je imel Hren pri požiganju? Kaj bi bilo, ako bi protestantizem katolicizem spodrinil?

Res je, in nihče ne more tajiti, da so protestantski pisatelji (Trubar, Dalmatin, Krel in Bohorič) Slovenijo skoro po sedemstoletnem spanji vzbudili; — res je, da so bili početniki novoslovenske pismenosti in da so rešili moč književne delavnosti. Zato smo jim in moramo jim biti hvaležni. So pa li delali iz prave srčne ljubezni do stare matere Slave? Odločno moramo odgovoriti, da ne. Slovenščina bila jim je le pomoček in edino sredstvo za njihove namere, kajti pričeli so slovensko edino le zato pisati, da bi le hitro novo vero razširili.

Ves drug namen imel je Hren pri požiganju slovenske književnosti. Nikakor preganjanje slovenske, marveč le protestantizma, ki so ga slovenskemu narodu silili iz Nemčije. Saj je Hren hotel požgane knjige z novimi, v katoliškem duhu pisanimi nadomestiti. On sam predstavil je evangelije: „Branja in Evangelia na nedelje in praznike zhes zejlu lejtú“, — Kastelec, Čandnik in Mikec pa druge molitvene in podučne knjige, v kojih razširjanje je Hren z veseljem privolil.

Hren nikakor ni hotel slovenske preganjati, marveč obvaroval jo je strmoglavega propada, kajti, če bi bil protestantizem zmagal, inginila bi bila književnost naša, izginil bi tudi jezik slovenski. Tadanje zatiranje narodnih pesmi in germaniziranje po šolah ni moglo nič dobrega obetati; uže v 2. in 3. razredu bilo je učencem strogo prepovedano slovenski govoriti; Nemčija, ki je uže tako vplivala na vojvodino kranjsko, pošiljala je šolam za vodje le trde Nemce, iz česar je jasno kot beli dan, da jim ni bilo za pravo omiko mar, niti narodni jezik povzdigniti na častno mesto, marveč posluževati se ga kot sredstva tako dolgo, dokler bi bilo ljudstvo v naročje protestantizma vrglo in potem popolnem — ponemčilo se!

Nekaterih današnjih narodov ženitovanjski običaji.

8 kultur-historiških obrazcev.

Spisal L. Gojko.

VIII.

Kamčadalci.

Kamčadalci prodajajo svoje neveste za nekolikoletno službo, pa če prav jih prodajajo, vendar jih od hiš ne dajejo kar na vrat na nos, temuč prebito dobro premotré svojih hčerí duševnost.

Če bi Kamčadalec kako devo rad dobil v zakon, kar naravnost ide v hišo, kjer je deklič domá in jame delati, pa nič ne spregovori, da bi povedal, kaj name-rava, temuč zvršuje domača dela in skrbi, da se še posebno odlikuje, samo zato, da bi se prikupil očetu in materi. Pa tudi roditeljema prišlec nič kaj ni na mari, ni vprašajo ga ne, ali bi se rad oženil, če prav časi dela uže več let in res odlikuje se sè svojo pridnostjo. Če ga hči ne mara, zaman je ves njegov trud, zapustiti mora hišo, morda mu ta ali ta gospodar dáde nekoliko služnine, če hoče; če pa je ljub dekliču, pa očeta poprosi, da bi mu dal hčer, a oča o takih prilikah nikoli

*) Glej Valvazor knjiga VIII. str. 672.

ne odreče, temuč opomni: „Prav priden si res, ostani tak, pa skrbi, da dekliča okaniš, ter v svojo moč do-bodeš“.

Ta dovolitev mlademu zalezovalcu daje pravico, da porabi sleherno priliko, da bi vlovil dekliča.

Imajo pa vse žene in dekleta v vasi to dolžnost, da nevesto branijo in varujejo vseh ženinovitih zanj, a tudi nevesta sama je jako oprezna, da nista nikoli sama ne domá, ne kje drugje, zato zalezovalec časi čaka pre-sneto dolgo časa, predno zalóti devo, ali pa se mu celó ne posreči to. Če pa je dečak vendar-le srečen tako, da dočaka čas, da devo zalóti kje ssmo ali pa v družbi nekolikih tovarišic, mlada krasotica jame kričati ter jej pridejo dekleta in žene na pomoč, in težka je dečakova zmaga, ali pa celó onemore. Bijejo ga s pestmi, pote-zajo za lase in stepó tako, da se dolgo časa več ne probudí v njem želja po takovi snubitvi. Če pa se mu ne pripetí tak tepež, ali če zmore to žensko vojsko, srečen je. Nevesta sama tako zmago slavi z jokajočim glasom: „Ni! ni!“ — ženstvo pa popusti njega in njo sama in razzgubi se.

Dostikrat se primeri, da dekličeva volja in njegovo srce jako lajša ženinov boj, skrbeti mora dečak le, da nezmore brezi vsakoršnega upora, to zahteva dekličeva čast.

Pripetí se, da ta ali ta mladenič dela in bojuje po celih sedem let in da napósled do céla onemore, pa vendar ne prisluzi neveste.

Če dečak zmore žensko vojsko, ter priborí nevesto, odpelje jo v svoje seló in kaže prijateljem in svojim so-rodnikom, po nekolikih dneh pa se vrneti in pohajata njene prijateljce in rodovince.

Po teh pohodih slovesno žrtvujejo ribjo glavo. Nad to glavo in nad prevozom, ki je obvezana z njim, bri-jejo vsakojake burke in čaralnije, mlado devo oblečejo v dolga krila iz ovčjih kož in obesijo na-njo štiri velike in težke obraze, pod katerimi kar omaguje.

Vse to se godí na čolnih in ladijah. Kakov mladič nevesto prime, ko stopi iz ladije, in pelje jo v očino hišo; kakova starka nese ribjo glavo pred njima, drugi pa idó za njimi. To ribjo glavo v hiši odložé na po-slednjo stopnjico, a ženin in vsi navzočniki vsak po-sebej, stopijo na-njo, naposled pa jo vržejo v ogenj.

Ženin iz donesenih jestvin priredi gostijo in z njo postreže svojim gostom, ki svatujejo nekoliko dni, mlada zakonca pa po svatbi ostaneta ali pod streho nevesti-nega očeta, ali pa odideta na ženinov dom.

Vse to obredje kaže, da Kamčadal mladeniča skuša, ali bode res ali ne dober soprog hčeri, zato pazijo, ali je požrtvovalen, neumoren, kar očetu in materi, če je takov, priča, da mu je mnogo do tega, da hčer dobode v zakon. Iz tega pa izvira, da ima zmerom soproga prvenstvo, Slovenci pravimo, da hlače nosi. Če se mož kaj pregreši, prepové mu žena tobak in da ne sme pri-bližati se jej; a predno revež ti milosti izprosi, mora hudo boriti se.

Mnogovrstne novice.

* *Visoka starost.* „Hark. gub. Ved.“ pišejo: v Har-kovu živela je kmetica, Avdotjuška po imenu, katero je veliko mestjanov dobro poznalo. Bila je 125 let stara, rojena 1755. leta, pri svoji visoki starosti popolnoma krepka, hodila je še sama na trg, k vodi itd. Nje spo-min bil je še nenavadno dober. Zadnji čas premago-vala jo je zaspanost, tako, da je po 24 ur spala, potem se je navadno izrazila, da je bila „na unem svetu“. 7. septembra t. l. bila je neka osoba z železnim vlakom povožena, — to bila je, kakor se je pokazalo, stara Avdotjuška.

* *Časnikov v Rusiji* izhaja sedaj, kakor „Molva“ poroča, 608, in sicer: 417 v ruskem, 54 v poljskem, 40 v nemškem, 11 v letiškem, 10 v francoskem, 7 v estniškem, 7 v armenskem, 4 v tatarskem, 4 v hebrejskem, 3 v gruzinskem, 3 v latinskem in 2 v finskem jeziku. Ne mnogo za tako veliko in mogočno carstvo.

* *Še enega preroka mehke zime* dodaja „Soča“ na-šemu prerokovanju, katera v poslednjem svojem listu piše, da letos uže odpada brezovo listje na spod-njih vejah in mladikah, — to pa veljá za znamenje ne-hude zime. Ko bi se breze golile uže zdaj na vrhah, bi to bilo znamenje hude zime.

Naši dopisi.

Iz Mandrešta v Besarabiji 1. nov. A. J. — Naj sprejmejo, drage „Novice“, k mojemu zadnjemu dopisu sledeči dodatek o žitnem sejmu meseca septembra v Odesi. Kupčija bila je jako živa, a cena žita se je tudi tukaj podražila, posebno cena rži, katera je tukaj še do zdaj neslišane dragine, 1 rublja 42 kopek za pud dospela. Od 1. septembra do 1. oktobra prodalo se je v Odesi 4 milijone in 900.000 pudov žita. Izvoz iz odeske luke od 1. do 29. septembra iznaša 407.000 četvrt raznega žita. Tudi gledé žitnega izvoza Ameri-kanci Ruse skoro na vseh zapadno-evropejskih sejmih izpodrivajo, ker svoje žito po 20% cenejše prodajajo kot Rusi. To je za Ruse dovolj žalostno, ker ravno za žito največ skupijo. Da! Amerikanci celó v Petro-grad in Odeso svoje žito in moko cenejše pošiljajo kot tu stoji. — Rusija ima 48 milijonov španskih ovác (merino), a vendar prišla je te dni jaderna barka „Alba“ z 915 balami španske volne v Odeso. Zadnja leta je v Rusiji volna obče kaj draga, lani so ovčarji po 11 rubljev 50 kopek pud volne prodajali, a letos je pa še dražji. Na sejmu v Kahovki prodalo se je 30.000 pu-dov volne po 10½, 12½ in 12¾ rubljev, a veči trgovci hoteli so po 13—13½ rubljev za pud. — Kar se tiče razpora med Rusijo in Kino, vam nič gotovega pisati ne morem. Rusija „brusi sablje, brusi kôse“, in ako „sin iz nebes“ v Pekingu z lepa ruskemu zahtevanju ne zadosti, sprejeti bode moral hrabre ruske vojske v kratkem slovesno v stolici svoji, kakor Abdul Hamid o svojem času. — Vreme je tukaj uže nekaj dni prav lepo in gorko — pravi „Altweibersommer“, kakor Ne-mec pravi.

V Gorici 7. nov. — Ne vem, kedaj je dopisnik v veči zadregi, — kedar ima premalo tvarine, ali kedar je ima preveč. Jez je imam ta pot premalo. Znabiti, da ne bi bilo preveč neprilčno, ko bi razširil dopis s kakim pokopališčnim premišljevanjem, ker je zdaj čas za to. Ali — neslanosti po kopitu nekih „pod-listkov“ nočem pisati; ko bi pa kaj pisal, bilo bi komu morda preslano, komu družemu pa preklerikalno, to je, za časnik prepobožno. Zatega voljo ne maram omenjati družega o naših 2 pokopališčih, ko to, cesar nismo videli sicer na njih, ampak le više gori nad novim mirodvorom, na Mrzovcu namreč in po vsem Čavnu, pa tudi pri „sv. Gendri“ (proti severozahodu od tod). Kaj smo neki videli? Mrtvaško odejo matere prirode — prvi sneg, ki je pa uže ves zginil. Krasni so bili prazniki pred 8 dnevi, grdó je bilo zadnje dni oktobra in sred preteklega tedna; danes in včeraj imamo spet milo jesensko vreme. Važen faktor je vreme, ali še važniši so od njega odvisni zadnji poljski pridelki. Hvala Bogu — razen detelje, katere je mnogim vso zadnje košujo deževje skazilo, činkvantin in ajda sta rešena. Repa ni prav lepa, za zelenino je preveč moče.